

Szakmafejlesztési kérdések

A „lecsúszás“ okai

A segítség módjai

Már megszoktuk, hogy a mindennapi életben csak lecsúszásról, hanyatlásról, leépítésről, elkedvetlenedésről beszélünk akár szűkebb körben, akár nyilvánosság előtt. Vége-hossza nincs a panaszszónak, ettől hangos a város, a falu, a puszta; a családi otthon csakúgy, mint a különböző gazdasági közületek, testületek, intézmények sem mentesek a gondoktól, a megoldásra váró problémáktól, amelyeknek kútforrása mindenhol és mindenkor az általános gazdasági válság...

A szép nyomtatóiparban sincs ez másként. De míg gazdasági vonatkozásban már-már beletörődtünk egyoldalúan meg nem változtatható sorsunkba, tudatában annak, hogy az általános gazdasági krízis következményeként iparunk is sorvadásra van kárhozthatva, addig a nyomtatóművészeti színvonalat illetőleg nem voltunk hajlandók valami számottevő hanyatlást elismerni. Legfeljebb azzal áltattuk önmagunkat, hogy *ma is tudunk kvalitásos nyomtatványokat készíteni, csak éppen alkalmunk nincs hozzá* s ha a nívó ennek folytán szenvedett is, ez csak azért olyan szembetűnő, mert fehérhollószámba megy a kvalitásos munka, s ami ebből a fajtából ma mégis a szemünk elé kerülhet, az elvész — akárcsak az árva búzaszem a pelyva között — a köznapi és silányabb kivitelű termékek rengetegében.

Ebből a narkotikus kábulatból rázott fel *Markovits Kálmán* igazgató úr cikke, amelyben nyíltan és őszintén, minden szégyenkezés nélkül megállapítja a magyar nyomtatóművészeti színvonal sajnálatos lecsúszását.

Jómagam azok közé sorolom magam, akik vallják, hogy mi, magyar könyvnyomtatók igenis tudunk minőségileg teljesen kifogástalan és nívós nyomtatványokat előállítani, mégsem kárhoztatom *Markovits* igazgató úr őszinteségét, amellyel rámutatott a nívósüllyedésre, felszólítván mindenkit, akinek szívügye a szakma fejlődése, e kérdéssel való foglalkozásra.

Az őszinteség mindig hasznosabb a céltalan struccpolitikánál és sokkal okosabb a bajoknak idejébeni beismerése, feltéve, hogy ezt nyomon követi az erőteljes törekvés az orvoslásra.

E pillanatban már nagyjából át tudom tekinteni e könyv szellemi tartalmának anyagát s úgy érzem, hogy *Markovits* úr cikke és másoknak is ebben az Almanachban nyilvánosságra jutó gondolatai külön-külön és együttvéve elegendő alapot fognak szolgáltatni arra, hogy a magyar nyomdaipar helyzetét és nívójának megmentését, a lejtőn való lecsúszás megállítását komoly megbeszélés tárgyává telessük a közeli időben.

Hosszú szakkulturális munkálkodásom során szinte második természetemmé vált, hogy valamely baj orvoslása után kutatva, az azt előidéző okok gyökérzetéig igyekezzek lehatolni s a kellemetlen tüneteket csirájában elfojtani. Most is ezt a bevált rendszert követem és tőlem telhetőleg a leglelkismeretesebben igyekszem feltárni *mindazon körülményeket, amelyekkel a nyomtatóipar nívósüllyedése valamiképp kapcsolatba hozható.*

Markovits igazgató úr cikkéből is kitűnik, hogy a magyar nyomtatóipar színvonalának süllyedése elsősorban a borzalmas gazdasági válságnak tulajdonítható, másodsorban pedig a nyomtatványfogyasztók ízlésének pallérozatlansága és a szakmunkások képzettségének fogyatékossága is okolható a csöppet sem kellemes megállapítás előidézéséért.

Általánosságban nem vonom kétségbe, hogy ez így van, de alapos megfontolás után az ok és okozat közötti összefüggést mégis valahogy *másként* is látom. Megfigyeléseim során olyan jelenségekre és tényekre bukkantam, amelyeknek feltárása nem fog az újság ingerével hatni, de kell, hogy gondolkodóba ejtse mindazokat, akik a nyomtatóipar dolgaival igazi szakmaszeretetből foglalkoznak. E jelenségek egyikének-másikának feltárása éppenséggel nem kellemes —

sőt bizonyára akadnak olvasók, akik ezt ebbe az Almanachba nem valóznak minősítik —, de ha már *komolyan* kell foglalkoznunk szép iparunk színvonalának megmentésével, akkor *nem zárkozhatunk el a kellemetlen tények tudomásulvétele előtt sem.*

A gazdasági krízis romboló hatását — tudjuk — Magyarországon sokszorososan felfokozva érezzük. Az okok ismeretesekek. Ez a véget érni nem akaró válság a nyomdaiparra rendkívüli jelentőségű, mert elsősorban a társadalom azon rétegeit sújtja, melyek nyomtatványfogyasztók voltak. Az általános pénztelenség miatt kevesebb könyv készül, csökkent a hírlapok példányszáma, azonkívül, hogy ezek a fennálló törvényes rendelkezések folytán terjedelmüket is korlátozni voltak kénytelenek; a szaklapokról ne is essék szó, új lapok indítására ne is gondoljunk, az ipar és kereskedelem válsága katasztrofálisan apasztotta le a merkantilis nyomtatványok iránti szükségletet, a plakát, reklámnyomtatvány ma a legritkább nyomtatványok közé tartozik. A magyar nyomdaipar békében exportra is dolgozott, ugyan nem valami nagy kvantumokat, de mégis számottevő megrendeléseknek tett eleget a balkáni államok közgazdasága részére. Ma ettől el van zárva. Egy szóval: a könyv- és lapkiadás sorvad, a kereskedelmi és reklámnyomtatvány-szükséglet a minimumra csökkent, a hajdani exportlehetőségek megsemmisültek.

A magyar közgazdaság válságából folyik azután a másik ok is: *a nyomtatványfogyasztók ízlésének elfajulása.* Igaz, hogy e tekintetben a múltban is éppen elég okunk volt a panaszra, mégis megállapítható, hogy valamikor bizony igen-igen sok ipari és kereskedelmi vállalat tartozott azok közé, amelyek nem az olcsóságot, hanem a minőséget nézték, amikor szükségletük fedezéséről volt szó. A hajdani Biró Miklós, Károlyi György, Hornyánszky Viktor, Hunnia, Thália Rt. és Pápai Ernő, stb. nyomdák márkás cégek voltak, Qualitätsdruckerei-ok — ahogy ma mondanók —, amelyekhez abban a tudatban fordult a megrendelő, hogy ezekből az intézetekből csak jót és nemesen szépet kaphat, de megfelelő áldozatok árán. Ma pedig az a helyzet, hogy a szép nyomtatványt inkább a nyomdának kell ambícionálnia, ami szintén áldozatokat jelent, de — a nyomda részéről. Ritka madár ma az olyan megrendelő, aki ragaszkodik a szép nyomtatványhoz, — az „előnyös ár“ a főtörekvése, aminek szívfacsaróan szomorú tanubizonyossága a nemzetközi vásárainkon osztogatott „nyomtatványok“ túlnyomó nagy részének szégyenteljes tipográfiai kivitele.

A lecsúszás harmadik oka volna a sajtótermékek technikai kivitelénél közreműködő *szakmunkások képzettségének fogyatékosága.* Ha

igaz is a közmondás, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze és ezt könnyen rám is foghatják majd, mégis megkockáztatom a megállapítást, hogy *a szedők és nyomók szakképzettségének vajmi kevés köze van a nívó süllyedéséhez*. Ha elismerem is, hogy a szakmunkások egy nagyrésze valóban rászorul kisebb-nagyobb mérvű továbbképzésre, mégis állítom, hogy a magyar nyomdaipar igenis rendelkezik olyan minden tekintetben jó ízléssel, technikai rutinnal rendelkező szakmunkásokkal, kik *tudnak is*, de főként: *szeretnének is szép nyomtatványokat készíteni*, alkalmuk azonban nincs hozzá, mert vagy munka nélkül ténferegnek, vagy ha kondícióban vannak: nem mindenütt és *nem mindig engedik meg* tehetségüknek teljes kifejtését — egyelőre csak azt mondom — *üzleti érdekből*. (A megrendelő nem akar sokat áldozni nyomtatványokra, ergo nem is szabad elkészítésükre sok időt vesztegetni . . .)

Nyomdaiparunk helyzetének ilyen sötét színekben való felvázolása azonban még korántsem adja hű képét a való helyzetnek, amelynek *elfajulását pusztán és egyedül a gazdasági krízisnek tulajdonítani mégsem lehet*.

Jelentős szerepe van ebben *a nyomdaipar belső bajainak is*. Itt elsősorban a hajdan olyan erős és egységes munkaadói front megingása jöhet szóba. A minimális nyomtatványtarifa érvényének szinte rendszerré vált megkerülése, a nem bérszabályhű nyomdák megszaporodása, a Főnökegyesület, az Ipartestület és a mindkettővel harcban álló nem bérszabályhű nyomdák csoportja közötti elkerülhetetlen *súrlódások* minden bizonnyal fokozzák a nyomdaipar helyzetének súlyosságát, leginkább azáltal, hogy a munkaadói fronton nem tud érvényesülni *a bajbajutottak egyedül helyes védőpolitikája: a kari összefogás, az erők tömörítése, ami egyik módja annak, hogy az iparban a tisztességes üzleti és kollégialis szellem újból uralomra jusson*. Igaz, hogy a könyvnyomtatóknak ma éppen elég olyan gondjuk van, amelynek megfelelni a törvény könyörtelen szigorával köteleztetnek és e tekintetbeni törekvésükben *szinte kényszerülnek* a kari szolidaritás parancsolta kötelemeket kisebb-nagyobb mértékben elmulasztani vagy megszegni, azonfelül kénytelenek üzemeik üzleti és technikai vezetését is *elhanyagolni*; korszerű üzemrekonstrukcióra, a felszerelés részbeni *felfrissítésére vajmi ritkán gondolhatnak*, ami szintén hozzájárul *a nívósüllyedés kimélyítéséhez*, mert korszerűen nívós munkát csak modern anyaggal és felszereléssel lehet előállítani.

És ezen a ponton bekapcsolhatjuk a szakképzettség kérdését is. A szakképzettség fejlesztését nálunk a fővárosi *tanonciskola*, a

Segélyzőegyesület *szaktanfolyamai* és a *szakirodalom* szolgálják. Általánosságban az a vélemény alakult ki a szakmai körökben, hogy ma ezen intézmények közül *egyik sem tölti be hivatását kifogástalanul*. A szakképzettség fogyatékoságait — mint előbb is említettem — a nívósüllyedés *főokai* közé nem lehet sorolni, de ennek dacára meg kell közelebbről vizsgálni ezeket az okokat is, mert kis mértékben mégis hozzájárulnak a nyomdaipar nívójának hullámzásához.

A fővárosi tanonciskola működéséről és eredményeiről ezuttal nem mondhatok véleményt. Négy évvel ezelőtt az iskola egyik évvégi kiállításával kapcsolatban elmondtam nézetemet az ott folyó tanítási rendszerről, azóta azonban — a Sokszorosítóiparban közzétett néhány szedéspéldán kívül — semmit sem láttam az iskola eredményeiből, annál többet hallottam, részint a szakelőadóktól, részint a tanulóktól. Az, ami tudomásomra jutott, nem mondható örvendetesnek, de nem is alkalmas arra, hogy ez alapon mondjak kritikát egy intézményről. Úgy látom, hogy a fővárosi tanonciskola vezetősége *szigoruan elzárkózik a szakszerű kritika elől*, amit igen súlyos bajnak vélek, mert a kritika tisztító tüzeire egyének és intézmények egyaránt rászorulnak, s a szakszerű kritikának soha senki kárát nem vallotta. Kénytelen voltam ezt ehelyütt is elmondani, mert egészen furcsának tartom, hogy amikor *külföldi szakiskolák* és tanonciskolák évről évre megtisztelnék évvégi jelentéseik megküldésével, csak azért, mert egy ízben — 9 évvel ezelőtt! — ezt magam is kértem, addig a budapesti nyomdásztanonciskola még *a magyar szaklapokat sem tartja érdemeseknek arra*, hogy alkalmat adjon az intézmény működéséről való véleményük megalkotására az évvégi értesítő megküldésével.

A magyar szakirodalomnak a szakképzettség fokozására való hatásáról véleményt mondani ugyancsak hálátlan feladat, mert valóban el kell ismerni, hogy *ez igen csekély*. Két szaklapunk van, ezek közül *A Gépmester* az adott anyagi viszonyokhoz képest hézagpótló és hasznos szaklapocska. Nem mondhatjuk ezt a *Magyar Grafikáról*, amelynek hivatása volna főként a szedők szakismereteit bővíteni. *A magánérdeknek a közérdek fölé helyezése mindenkor megbosszulja magát* s egy nyomdászati szaklapnak ilyen szempontok szerinti szerkesztését nem menti az a körülmény sem, hogy gazdasági okok miatt a lap nem részesül a nyomdászság részéről olyan támogatásban, amilyen egy szaklap fennállításához multhatatlanul szükséges. Bizonyos az, hogy egy szaklap csak érdekelt körök hathatós felkarolása mellett tud létezni. Fokozottan áll ez a magyar szaklapra, amely mint hirde-

tési orgánum a mai külkereskedelmi politika légkörében úgyszólván teljesen elvesztette jelentőségét és ezzel azt a másik bázist, amely kiegészítője az olvasótáborképezte fundamentumnak.

Különben egyéni meggyőződésem, hogy a magyar nyomdászok nem azért lettek hűtlenek a szakirodalomhoz, mert az igényeiket nem elégíti ki, vagy hogy nem volna meg bennük a tanulásra való hajlam. Ma azért nem olvasnak szaklapokat a nyomdászok, mert keresetükből nem tudják megszerezni még azok sem, akiknek eminens érdekük szellemi képességeiket frissen tartani.

Egészen másként áll *a szaktanfolyamokon való továbbképzés* dolga. Hogy tanfolyamaink nem tökéletesek, azt tudjuk, de a fenntartó Segélyzőegyesületnek nem áll módjában az egyébként is nagy áldozatokat még inkább fokozni. Ettől eltekintve, azt is el kell ismerni, hogy a tanfolyamok látogatottsága sem kielégítő. Sokkal több hallgatót tudnánk továbbképzésben részesíteni, mint amennyi ma ennek szükségét érzi. A tanfolyamokon tanulni: *semmiféle anyagi megterheléssel nem jár*, s nagyon sokan vannak, akik rászorulnak ismereteik bővítésére és még sem tudják magukat rászánni a tanulásra. *Mi ennek az oka?* Ezt az okot semmiesetre se keressük a tanfolyamokon, mert ezt csak kint találhatjuk meg az életben. Fel kell vetnem szakkulturális életünk legsúlyosabb kérdését: *érdemes ma tanulni?* Nem kívánom olvasóink türelmét megélhetési és munkabérekérdések feszegetésével igénybevenni, hiszen ezek elintézésére e sorok semmiféle befolyást nem gyakorolhatnak. De rá kell mutatnom mégis bizonyos jelenségekre, amelyek indokoltá teszik a kérdés felvetését azzal kapcsolatban, hogy a magyar nyomdaipar nívójának süllyedésében milyen része van a szakképzettségbeli fogyatékoságnak?

Az üzembeli és az iskolai oktatás — jól tudjuk — senkit sem avat mesterré. Mindkét helyen csak az alapismereteket tudjuk megszerezni, amelyeket azután önképzés útján kell kiegészíteni, vagy hajlamunk, különleges képességeinknek megfelelően speciális irányba fejleszteni. Ez a továbbképzés az alapja először annak, hogy aki többet tud, az jobb szakerő lévén, *jogot formálhat magasabb munkabérre*, másodsor pedig alapja annak, hogy az üzem, amelyik ilyen magasabb képzettségű alkalmazottakat foglalkoztat, *az átlagnál jobb minőségű munkák termelésére is képes*, amiben tehát valóban benne van az egyik biztosítéka a magasabb színvonalnak. Ezzel szemben pedig mit tapasztalhatunk a gyakorlatban? Elsősorban azt, hogy *a magasabb szakképzettséget nálunk egyáltalán nem méltányolják*, legalább is nem olyan mértékben, amilyen alkalmas volna az ambíció foko-

zására. Másodsorban pedig azt kell leszögeznünk, hogy a régebbi időkben magasabb munkabért elért *jó szakerőket* — kivált az akcidensszedők jó részét — *ma mind ott látjuk a munkanélküliek nagy táborában, vagy pedig számukra teljesen szokatlan munkakörben.* *Ilyen szomorú jelenségeket* — Magyarországot és Romániát kivéve — *sehol Európában nem tapasztalhatunk.* Nagyon elszomorító dolog, de tény, hogy nálunk a minimumnál akárcsak 2—3 pengővel magasabb díjazás is, *valóságos Damokles-kardja* az illető feje felett, mert ha az üzemben „leépítésre“ kerül a sor, egészen bizonyos, hogy nem a magasabb tudású, *tehát a munka szélesebb területén használható munkaerőt tartják meg,* hanem az alacsonyabb fizetéssel bírót. Tudunk eseteket, hogy egy üzem elbocsátotta akcidensszedőjét, mert azt pótolni vélte a faktorral, aki anno dazumal — harminc-negyven évvel ezelőtt kitűnő akcidensszedő volt; tudunk esetet, hogy egy másik nagy üzem kicserélte faktorát olyanra, aki a korábban menesztett mesterszedő munkakörét is betölti, amellet szedni és töm-öntvényeket adjusztálni is hajlandó; tudunk egy harmadik üzembről, amelyik hirdetés útján keresett elsőrangú mesterszedőt, vagy tipografizálni tudó grafikusművészt és mert mindkét fajtabeli ajánlatokban válogathatott, természetesen egy fiatal grafikusművésznőt választott havi 120 pengő fizetéssel; tudunk egy negyedik üzembről, amely elsőrendű mesterszedőt és rajzolókat kért a munkaközvetítőtől s amikor ilyent megneveztek, őszintén bevallotta, hogy ezt nem tudja megfizetni, ne is küldjék, mert legfeljebb 3 pengővel fizethet többet a minimumnál... És így folytathatnám tovább az olyan esetek felsorolását, amelyek közszájon forognak és amelyekről tudomással bírnak azok a kollégáim is, *akik érzik szakképzettségbeli fogyatékoságukat, érzik, hogy ezeket pótolni kellene, de — úgy gondolják — „érdemes tanulni csak azért, hogy első legyek, akit leépítenek...?“* Ezek a köztudomású esetek cseppet sem alkalmasak arra, hogy a szaktársakban a tanulás vágyát felcsigázzák, ellenkezőleg, ezek csak mindenféle jószándék lefékezését idézhetik elő. A szaktanfolyamok apostoli lelkületű vezetője az előadókkal egyetemben hiába küzd e balfelfogás ellen. Hiába hirdetik hétről hétre, hogy a tanulás nemcsak egyéni érdeke egyeseknek, hanem *szervezeti kötelesség* is, az eredmény éppenséggel nem kielégítő. A tanfolyamok hajdani nagy hallgatólétszáma végzetesen lemorzsolódott, s csupán az a vígasztaló, hogy akik ma mégis továbbképzésre szánják fejüket: azok lelkiismeretesen végig is járják a tanévet és tanulnak *egy szebb jövő reményében*...

Ha már most közelebbről vizsgáljuk meg a magyar nyomtatóipar színvonalának süllyedését és ennek okait, semmiesetre sem állapíthatjuk meg azt, hogy e kellemetlen jelenség előidézésében a szak tudás sekélyes volta valami nagy szerepet játszana. Sokkal közelebb járunk az igazsághoz, ha a lecsúszás okait a gazdasági válságból folyó pénztelenségben, a nyomtatványmegrendeléskor tanúsított túlzott takarékoskodásban, főként pedig a megrendelők ízlésének leromlásában találhatjuk fel s így az orvoslás módjait is elsősorban ezeken a területeken kell keresnünk.

Ezt a felfogást támasztja alá különben Markovits igazgató úr is, amikor a nyomtatványfogyasztók ízlésének feljavítását elsőrendű szakmai érdeknek minősítve, *ez irányban ad és vár javaslatokat.*

Megvallom őszintén, hogy az egy-egy esztendőben a nyomdákban kikerülő szép és kvalitásos nyomtatványok jutalmazását célravezetőnek nem találom. Nehéz is volna ezt lebonyolítani. Megrendelőket áldozatkészségre buzdítani egy-egy reménybeli jutalomdíj segítségével: semmiesetre sem olyan eredményes, mintha ezt a propagandát a magunk hatáskörében bonyolítjuk le olyan módon, amely nem agresszív, nem tolakodó s mégis célhoz vezet. A mód, amit alább ajánlani fogok, talán rövid időn belül nem hozza meg gyümölcsét, de kitartóan folytatva minden körülmények között eredményes lehet. Ehelyütt egy egyszerű s aránylag nem nagy anyagi áldozatokat igénylő módját akarom közölni annak, miként volna lehetséges a nyomtatványfogyasztók érdeklődését a kvalitásos sajtótermékek — nevezetesen a kereskedelmi nyomtatványok — iránt felkelteni *a gyakorlati nyomtatványkészítés terén kívül.*

Etekintetben meglehetősen gazdag tapasztalataimra és megfigyeléseimre utalhatok, mint olyanokra, amelyek a gondolat felvetését indokolttá tették.

A régi Szakkör idejében, újabban pedig a Segélyzőegyesület tanfolyamainak keretében nagyon sok kiállítást rendeztem *a vidéki városokban.* E kiállításoknak kettős célja volt: *fejleszteni a szaktársak szaktudását, bővíteni ismeretkörüket és főként ízlésüket,* másfelől pedig *nívós és modern nyomtatványok kiállításával a nyomtatványfogyasztók ízlését is a nyomdaipar szempontjából helyesebb és kedvezőbb mederbe terelni s őket a kvalitásos nyomtatvány lényegével és ennek üzleti szempontból való előnyeivel megismertetni.*

E kiállítások nyomán a *legtöbb esetben* azt kellett tapasztalnom, hogy ezt a célt mindkét irányban el is értük. Olyan városokban, ahol kellő propagandával és a hivatalos faktorok bevonásával *kiállí-*

tásunknak nagyobb közgazdasági jelentőséget is sikerült biztosítanunk, ott a nyomtatványtermelés nívója a kiállítást követő időben észrevehetően, gyakran: nagy mértékben megjavult. (Miskolc, Debrecen.) Ahol a kiállítás jelentősége csupán a nyomdászatra jelentett valamit, vagyis ahol a kiállítás anyagát úgyszólván csak a családi körben mutattuk be, ott a nívójavulás lényegesen kisebbmértvű maradt, egyszerűen azért, mert a nyomtatványtermelésben érdekelt másik félnek: a megrendelőnek az ízlését — miután a kiállításnak nem volt nyilvánossága — jótékonyan nem befolyásolhattuk.

Ezzel körülbelül el is árultam, milyen úton-módon lehet a nyomtatványfogyasztók ízlését iparunk nívója szempontjából jelentéke-nyen javítani. Az ilyen nyomtatványkiállításoknak azonban csak a vidéken van meg a kellő eredménye, mert ott ilyen, olcsó pénzen, de nagy gonddal megszervezett kiállítás is *eseményszámba megy*, amit meg szoktak nézni a kereskedők, iparosok, kivált ha tudják, hogy annak megnyitására *ott lesznek a vármegye, a város és egyéb hatóságok vezetői is*, akikkel való többé-kevésbé szoros kapcsolatukat nagyobb nyilvánosság előtt dokumentálhatják, hogy ne mondjam: fitogtathatják. Ne tessék ezen mosolyogni, példákkal bizonyíthatnám, hogy ez valóban így van, hogy azt a kiállítást, amelynek megnyitására a város polgármesterét is felkértük és ezt kellően ki is kürtöltük a helyi sajtóban, a kereskedők, iparosok és intellektüelek tömegei nézték meg, igen nagy érdeklődést tanúsítván a nyomtatványkészítés fortélyai iránt. Ha azonban ilyenfajta rendezést bármily okból elmulasztottunk, úgy a kiállítás iránti érdeklődés éppen csak a szakmabeliekre és ezeknek baráti körére korlátozódott.

Tehát: *a nyomtatványfogyasztók ízlését kiállítások útján kell igyekeznünk megfelelőbb nívóra emelni.* Vidéki városokban — amint az előbb mondottakból kivehető — ez nem ütközik nehézségekbe, de a fővárosban e mód csak nehezen volna megvalósítható, amit bizonyíthatnék azzal, hogy már nem egy ízben rendeztünk nagyobb nyilvánosság részére nyomtatványkiállításokat, anélkül, hogy azok iránt a bibliofileken kívül a kereskedelmi és ipari körök érdeklődését is sikerült volna felkeltenünk. Nem hinném, hogy ilyesmit célzó jövőbeni igyekezetünk eredményesebb lehetne. És mégis azt kell vallanom, hogy a nyomtatványfogyasztók ízlésének befolyásolását csakis ilyen kiállítások útján lehet és kell megkísérelnünk.

Elgondolásom — mely nem új és benne van a Segélyzőegyesület zátonyrajutott szakkulturális osztályának programjában is — a következő: *a kvalitásos nyomtatványok nagyobb tömegét kell egybegyüj-*

teni és ezeket kellően adjusztálva, keretekbe foglalva el kell helyezni minden olyan nyilvános helyiségben, amelyben a nyomtatványfogyasztók: különösen iparosok és kereskedők nagyobb számmal és gyakrabban megfordulnak, illetve huzamosabb ideig tartózkodnak. Ilyen nyilvános helyiségek: a kereskedelmi és ipari egyesületek, ipartestületek, kaszinók, asztaltársaságok. Ezeket a keretekbe foglalt tablókat azután havonként, esetleg kéthetenként újjal kellene felváltogatni, vándorgyűjtemények körforgásának mintájára, úgyhogy teljes felfrissítésükre csak évenként egyszer kerülne a sor. Természetes, hogy ebből a propagandából teljesen ki kell küszöbölni minden olyan sajtóterméket, amely egyik vagy másik nyomda reklámozására volna alkalmas. Nyomdák saját nyomtatványait nem szabadna ezek közé sórozni, sőt az egyes nyomtatványok impresszumait is le kellene ragasztani. Ezzel szemben el lehetne látni a tablókat jó és jobb nyomtatványok rendelésére serkentő jelmondatokkal stb. és szó lehetne arról is, hogy egy-egy nyomtatvány alatt a tájékoztató árakat is feltüntetnők, sőt odáig is elmennék, hogy egy-egy negatív példa mellé egy jó példát helyeznék és a kettő közötti különbséget minden vonatkozásban kihangsúlyoznám. Ilyen akciónak keretében még a szennyverseny, a bérszabályközösségen kívül álló „műintézetek“ és a nyomtatványközvetítők elleni küzdelemnek is lehetne helyet szorítani. Ki lehetne terjeszteni ezt az akciót a jó hirdetésekre is, amikor valóban szembe kellene helyezni a jó és eredményes hirdetéseket a rossz és céltalan hirdetési példákkal.

Meggyőződésem, hogy egy ilyen aránylag kis áldozatot igénylő propagandával kellő befolyást gyakorolhatunk a nyomtatványfogyasztók ízlésére, de ezen túlmenően igen hatásos akciót bonyolíthatnánk le a nyomtatvány kereskedelmi szempontból való nagy fontosságának a köztudatba való átplántálása érdekében is.

A kereskedelmi és reklámnyomtatványok fontosságának propagálása a fentebb leírt akcióval kapcsolatban minden bizonnyal meghozná a maga gyümölcsseit. Külföldön egyes nagyobb nyomdavállalatok rendszeres és sorozatos akciókat bonyolítanak le oly célból, hogy a nyomtatvány közgazdasági jelentőségét a fogyasztók széles rétegeivel megismertessék. Igénybe veszik e célra a kiadásukban megjelenő lapokat, de még inkább azt a módszert, hogy reklámnyomtatvány-sorozatokat sűrűn ismétlődően küldözgetnek szét. Ezen akcióik mindenkor meghozzák a kívánatos eredményt, amit sejtethünk azokból a német nyomtatványgyűjteményekből, amelyeknek szépségében nem győzünk eléggé gyönyörködni. A nyomdák ilyen tevékenysége

bizony áldozatokkal jár, amiket meg is lehetne takarítani, ha mind-egyik nyomdatulajdonos úgy gondolkodna, mint nálunk sokan teszik, hogy „miért én propagáljam a szép nyomtatvány fontosságát, amikor semmi biztosítékom sincs arra, hogy az én körleveleim alapján felajzott igényekkel éppen én hozzám fog fordulni a nyomtatvány-fogyasztó és nem a konkurrensemhez . . .“ Valami igazság van ebben a felfogásban is, hiszen tényleg nem bizonyos az, hogy az a fogyasztó, aki az *A* cég körlevelének hatása alatt belátja a nívós nyomtatvány készítésének szükségét, valóban az *A* céghez fog fordulni rendelésével és nem a *B* nyomdához, amelyiknek viszont eszeágában sem volt ilyen propagandára költeni.

Ez esetben azonban le kell szögezni azt a valóságot, hogy az ilyen egyéni akcióknak ha nem is százszázalékos az eredményük az áldozatokra hajlandó üzem részére, de mindenesetre hasznosak általános szempontból, ami viszont *közös érdeke minden nyomdának*, miután mégsem lehet közömbös a nívó általános irányú javítása.

Itt ismét utalok a bevezetésben felsorolt magyar nyomdákra, amelyek annakidején horribilis áldozatokat hoztak a nyomtatvány fontosságának megismertetésére és a nívó feljavítására. Ezek a cégek nagyon is tudatában voltak annak, hogy a plakátjaik, körleveleik és különböző reklámnyomtatványaik nemcsak saját malmukra fogják hajtani a megrendelések áradatát, jut abból a konkurrenciának is, de mégis meghozták az áldozatot, mert úgy gondolták, sőt úgy tudták, hogy ennek az akciónak *a javát mégis csak ők fogják learatni*.

Igaz, hogy a mai viszonyokat nem lehet a békebeli állapotokkal összevetni és ha ma a viszonyok valóban arra kényszerítik is a nyomdákat, hogy az ily öncélú akciókat korlátozzák, *magát az eszmét mégsem szabad teljesen félrelökni*. A Főnökegyesület néhány évvel ezelőtt egy *közös propagandát célzó körlevél kiadását határozta el* és így akarta a nyomtatványok szükségének érzetét a megrendelőkben felkelteni. Az e célra kiírt pályázat elég szép eredménnyel járt, de a propaganda megvalósítása, nem tudom mi okból, elmaradt. *Ma sem tudnék mást ajánlani*, minthogy ezt a propagandát a legközelebbi, legkedvezőbb alkalommal valóban le kell bonyolítani és pedig *olyan alapossággal*, hogy annak eredménye is legyen.

Ezen túlmenően azonban foglalkozni kell még egyéb szakmafejlesztési kérdésekkel is, amelyektől a nívó feljavítása remélhető. Elsősorban *a szakmunkások annyira hiányolt szakképességének a fokozása jöhet szóba*.

Szakmai képességek dolgában általában két csoportra osztható a

szakmunkások serege. Az egyik csoportba sorolhatjuk azokat, akiknek *figyelemreméltó képességei felől kétségünk nem lehet* s akik ma — ha kondícióban vannak — *szeretnének és tudnának is szépet alkotni*. A másik csoportba sorolhatók azok a szakmunkások, akik eddigi munkakörüknek megfelelően a táblázatos és könyv- meg ujságszedés területén működnek és a gyakorlatnak megfelelően csak ritkán jutnak abba a helyzetbe, hogy úgynevezett kvalitásos nyomtatványok előállításán közremunkálkodjanak. Ez a csoport a nívó szempontjából majdnem egészen kiesik a szakmafejlesztés kérdésének köréből és ennél a csoportnál legfeljebb annyiban lehet szó továbbképzésről, illetve korszerű átképzésről, amennyire szó lehet a lap- és könyvszedés korszerű átalakulásáról is.

Az első csoportba tartozó szakemberektől — tehát önállóan tervező és dolgozó akcidensszedőktől — általában azt a visszatérő panaszt hallhatjuk, hogy hiábavaló minden igyekezetük: hiába fejlesztették ízlésüket, hiába tanulmányozták a ma kultivált egyszerű tipográfia fortélyait, hiába hoztak ebbeli tudásuk és ízlésük fokozásáért áldozatokat: *a felsőbbség hatalmi szóval egyszerűen keresztelzi munkálkodásukat*. Példákat tudnék felhozni, ha ez következményekkel nem járna az illetőkre, hogy igen ízléses, egyszerű, elementáris tipográfákat tettek tönkre faktorok, főnökök és igazgatók — tisztelet a kevés kivételnek —, mert a maguk ízlését és néha szaktudását magasabbra taksálták, mint amilyen volt azé a szegény kollégámé, aki napokat és éjszakákat szentelt arra, hogy a modern tipográfia rejtelmeibe beférkőzzön és ízlését külföldi nívóra pallérozza. Láttam körlevelet, amelynek csodálatosan finom érzékkel megkonstruált felépítését fejetetejére állította a művezető, mondván: „ez is művészet? Ilyesmit minden számolószedő tud szedni, ehhez nekem nem kell akcidensszedő; az akcidensszedés művészet és ezen a területen művészt kell produkálni...” És az elegáns sorkiképzésű körlevélből kikerült minden sorközötti beosztás, lett belőle egy „blokkszedés”, amelyet megkoronáztak olyan vignettával, amelyért valószínűleg az a betűöntőde is szégyenli magát, amelyikből ez a szörnyűség kikerült. A felsőbb vélemény azonban arról a munkáról az volt, hogy „így már művészi, így mutat valamit...”

Már korábban is megemlítettem volt, hogy e témával kapcsolatban kellemetlen megállapításokat nem lehet elkerülni. Most is le kell szögeznem, hogy nekünk, magyar akcidensszedőknek, igen nagy bajunk, hogy a felsőbb nyomdai vezetésben résztvevő urak jórészt nagyon is ráférne egy kis ízlésnemesítő átképzés. *A nyomdaipar*

nem olyan művészet, amely elbírná azt a luxust, hogy egy korszerűen képzett akcidensszedő munkájáról bárki is bírálatot mondjon azon az alapon, hogy 30—40 évvel ezelőtt „én elsőrendű mesterszedő voltam és a millenniumkor még Ferenc Jóska is megcsodálta a kiállításon kiállított munkámat“. Az ilyen felfogást végre is ki kell irtani a nyomdászság gondolatvilágából, mert az ily nagymultú érdemek a nyomdaiparban senkit sem predestinálnak arra, hogy döntő — helyesebben rontó — beavatkozást gyakoroljon *a ma akcidensszedőjének okszerű és időszerű munkálkodására.*

Nehogy azonban félreértés legyen a dologból, meg kell jegyezmem, hogy a nyomdavezetők igen gyakran a megrendelők kívánságára „kénytelenek“ felforgatni a legjobb szedésalkotásokat. Ezt a körülményt azonban nem sorolom a mentőkörülmények sorába, mert elvégre a nyomdásznak még a fizető megrendelővel szemben is kell annyira gerincesnek lennie, hogy a jó munka meggondolatlan elrontását meg tudja gátolni, már csak presztízssokokból is, no meg abból a nem utolsó szempontból, hogy az elrontott konstrukciójú munkán **az ő impresszuma ragyog s nem a konkurensé . . .**

A fenti panaszok pertraktálása távolról sem jelentheti azt, hogy a magam részéről minden akcidensszedőt csalhatatlannak tartanék, akinek minden munkáját ellenvetés nélkül el kellene fogadni. Bizonyára vannak elegenden, akik még nagyon is rászorulnak a továbbképzésre, de viszont ezek egyrészénél áll a korábbi megállapítás, hogy *az anyagi szűkmarkúság, meg a fentihez hasonló kritikai elbánás a tanulmányt meg lehetőségen lehűti s az ambíciót elsorvasztja.*

Mint érdekes jelenséget kell közölnöm ama megfigyelésemet, amely a legfiatalabb nyomdászgeneráció: a tanonciskola padjait csak a közelmúltban elhagyott ifjú szedők akcidensszedői képességeire vonatkozik. Ezek a megfigyelések teljes mértékben alátámasztják *Novák László* kollégám cikkében olvasható ama vélekedést, hogy a tanonciskolának nem lehet feladata divatnak alávetett „szedésstílusokat“ tanítani. A tanonciskolából kikerülő ifjak egyrésze egyszerűen elkerüli a továbbképző tanfolyamokat, nyíltan vallván azt a felfogást, hogy *az iskolában „tökéletes akcidensszedővé“ képezték ki őket* — amit azonban munkáik alapján sehogy sem lehet helybenhagyni, nemcsak azért, mert az iskola nem rendelkezik olyan tanerőkkel, akik gyakorlati képzettségüknel és multbeli munkálkodásuknál fogva predestinálva volnának a tipográfia alapismereteinek tanítására, és az oknál fogva sem, mert az iskolapadoktól a „tökéletes akcidensszedőig“ sokkal hosszabb az út, mint amilyen rövid pl ugyanezen

iskola nebulópadjai és az ezek előtt emelkedő tanári katedra közötti néhány lépés . . . Még szerencse, hogy az ifjaknak csak kis töredéke képzelettel magát kész akcidensszedőnek, aki most már égre törő vágyainak kielégítését valamelyik magán grafikusiskolában keresi, a legtöbbször céltalanul. A nagyobbik rész nem idegenkedik a továbbképzéstől s előadásainkat szorgalmasan látogatja s aránylag könnyű szívvel s megértő gyakorlatiassággal veti el azokat a sallangokat, amelyek sehogy sem illenek az időszerű és gyakorlati tipográfiához. E ponton tehát a tanonciskola és a továbbképzés közötti, — mondhatnám — az elméleti tudás és a gyakorlati tapasztalat közötti nagy különbség ütközik ki, amit semmiképp sem enyhít az a tény sem, hogy végeredményben a továbbképzés hasznát is látja a tanonciskolai alapoktatásnak, amely megkönnyíti az ifjak egy részének a szakismeretek magasabb régióiba való bevezetését. Mindenesetre üdvös volna, ha a tanoncok iskolai képzése és a kora segédkori továbbképzése között elengedhetetlenül szükséges összhang valamiképp létrejöhetne.

Különleges magyar jelenség, hogy míg az akcidensszedőkkel szemben a nyomdai vezetők jórésze a legbántóbb és legigazságtalanabb kritikától sem riad vissza, addig a nálunk túlságosan elszaporodott, elismert vagy csak úgynevezett grafikusművészek szellemi és művészi termékeivel szemben nemcsak elnéző tud lenni, hanem anyagi veszteséget is vállal a technikai megvalósítás bonyolultságából folyólag. Számos példával illusztrálhatnám, hogy egyes nyomdák grafikusművészeketől technikai felülbírálat nélkül fogadtak el olyan „szedésterveket“, amelyekhez hasonlókat egyszerű akcidensszedők ahogy is merészeltek volna bemutatni, attól tartván, hogy „művészetükért“ nyomban megkapják a felmondás selyemzsinórját.

Szakmafejlesztési kérdések sorában igen előkelő helyet foglal el a grafikusművészek iparunkba való váratlanul erős betörése. Ez is olyan kérdés, amely mellett nem lehet szó nélkül elmenni, egyszerű ipari érdekből sem. És itt ne hivatkozzon senki se német példákra, arra, hogy ott polgárjogot nyert a grafikusművészek foglalkoztatása nyomdai üzemekben. Ott ez rendben is van, mert Németországban a grafikusművészek, bármelyik iskolában is nyerték kiképzésüket, alapos és komoly tipográfiai kiképzésben részesülnek. De nálunk? Tucatnál is kevesebb azoknak a grafikusoknak a száma, akik tökéletesen tisztában vannak a tipográfia csínja-bínjával. A magyar grafikusképző intézmények nem is alkalmasak arra, hogy tipográfiai kiképzést nyújthassanak, mert ehhez sem felszerelésük, sem tanerőik nincsenek. Addig tehát, amíg e tekintetben kedvezőbb helyzet nem áll

elő, amíg a grafikusművészek túlnyomó része csak felületesen ismeri a nyomdászat alapműveleteit, addig maguknak a nyomdáknak kellene inváziójukkal szemben mereven elzárkózni, már csak a maguk érdekében is. Tudnék igen szép példákra hivatkozni, amelyeknek látszólagos egyszerű tipográfiája olyan költséges szedést jelentett a valóságban, hogy azt az előzetes árajánlat után — a technikai hozzáértés és kalkulálás nagyobb dicsőségére — már nem volt lehetséges áthárítani a rendelőre.

Ha már előkelő idegenek inváziójáról beszélünk, szót lehetne kockáztatni a nem nyomdász „nyomdavezetőkről“ is, akik a csatolt és nem csatolt ipari meg pénzügyi területekről csöppentek olyan szakmai ismereteket igénylő pozíciókba, amelyeneket pl Németországban *csak a mestervizsga és sokévi technikai praktizálás után foglalhatnak el a — nyomdászok*. Ezt a kérdést azonban alighanem kárbavesztett fáradság volna feszegetni...

*

Összefoglalva az elmondottakat, azt hiszem, röviden így lehetne komprimálni a szakmafejlesztéssel kapcsolatos kérdések velejét: *az ipar generális irányításában az abszolút szakszerűségnek kell érvényesülni úgy kereskedelmi, mint technikai vonatkozásban, mert a nyomdaipar a nyomdászoké!*